

EL LLOC ÉS LA MEMÒRIA I (ESPais LUDICOCULTURALS, CINEMES A SÓLLER)

Neus Marroig Colom / Antònia M. Miró Crespí

RESUM

Els cinemes a Sóller formaren part d'una història social recordada avui dia per gran part dels ciutadans de la Vall que visqueren l'evolució del cinema com una finestra cap al món a més d'un espai lúdic on poder relacionar-se. Així tant vells, joves com infants, gaudiren dels cinemes sollerics fins a mitjans dels anys 90, data en què es va tancar el darrer cinema actiu del moment, l'Alcázar, avui gairebé a punt de desaparèixer definitivament.

Així volem presentar una part de la memòria viva avui dia, per tal que tots aquells records que es crearen als cinemes sollerics no quedin dins l'oblit.

Les històries de vida són gairebé el que queda d'aquests espais, i és a partir d'aquestes que nosaltres hem triat dur a terme el nostre estudi.

Fent tan sols una petita passejada pel centre de Sóller, els nostres ulls es fixaran en edificis, avui gairebé derruïts, que ens mostren l'esplendor que tingueren anys abans. Per ser més concisos, ens hem detingut en la gran oferta cinematogràfica que hi havia a Sóller. Així doncs, trobem noms com l'Alcázar (abans del 1939 Kursaal), el Fantasio, el Patio Fantasio, La Unión,

La defensora... a més de tot un seguit de cinemes parroquials i cineclubs que foren els protagonistes de les relacions socials de Sóller.

El que ens ha fet dur endavant aquesta comunicació, ha estat veure com es van destruint físicament aquest espais en un procés d'esborrat de la memòria col·lectiva de manera lenta i oculta. Una destrucció planificada i sistemàtica del teixit històric per ésser substituïts per nous productes urbans, en alguns casos, en altres deixats caure en la runa.

Per tant la *memòria* i els records, dels testimonis encara vius, són l'únic capaç de parlar del *lloc*, del paisatge entès tant social com urbà i a la construcció d'una comunitat així com la relació que aquesta manté amb un lloc determinat.

A través d'aquestes històries de vida ens hem permès aproximar al record de les relacions socials que es creaven entorn al fet *d'anar al cine* a Sóller, com es divertien i què sentien els joves d'aquella època o millor dit, el que els agradaria haver pogut fer, i no feren.

Els resultats obtinguts intenten demostrar la importància de la recuperació de la memòria, mitjançant la història oral i com només aquesta és capaç de revitalitzar el present i fer evident una realitat avui dia desapareguda. La recerca de testimonis que han viscut diferents èpoques del cinema a Sóller, d'històries col·loquials o anècdotes, han anat dissenyant el paisatge social i cultural de la investigació. Un paisatge silencià, però encara viu a través de les persones que el recorden.

La selecció dels entrevistats no ha seguit cap ordre més que el generacional, la generació dels nostres pares i la generació dels nostres padrins, i hem comptat també, dins d'aquest marc, amb alguns personatges rellevants dins l'evolució del cinema a Sóller. Les històries o relats recopilats parlen de situacions quotidianes, marcades pel moment històric i familiar que vivien. Però, sobretot, és important destacar l'enriquiment cultural que aportava el cinema a la gent com va ésser el cineclub on es varen poder veure una gran quantitat de pel·lícules prohibides pel règim, ja que la majoria d'elles eren procedent dels països de l'est, i per tant de forta càrrega socialista.

Per a molts el cinema era de les poques opcions que tenien per passar el temps lliure i oblidar-se dels problemes de la vida convertint-se quasi en una necessitat, *era l'únic que teníem*, ens conten molts dels testimonis. Les experiències recollides parlen de la pròpia sensibilitat i gustos envers a les pel·lícules,

La viuda alegre, projectada el 13 de gener de 1955 al Fantasio.

cada un recorda aquelles pel·lícules que li agradaren o cridaren l'atenció o, si més no, que tingueren alguna repercussió social.

Dels testimonis, també hem volgut treballar, des de la part cultural comuna, les vivències i relacions personals que es generaven i que segueixen generant-se actualment, el record de la joventut, les prohibicions, els rituals, la comparació amb l'actualitat, la vida familiar, les anècdotes... Tal fou el vincle social del moment que encara avui en dia, la gent recorda gran quantitat de fets molt similars entre ells, pel·lícules, rituals, anècdotes...

Un fet condicionant de la desaparició de tots aquests espais, va ser l'estrena amb retard de les pel·lícules, així amb l'augment dels cotxes entre els habitants sollerics, i la manca de pel·lícules modernes a les cartelleres dels cinemes, va començar a minvar el públic que hi acudia, fet que va provocar una caiguda en picat del negoci del cinema solleric.

Avui dia ja no en queda res, de cinemes, ni teatres, ni tan sols un espai per fer *cine a la fresca* un cop a la setmana durant els mesos d'estiu. Sóller, que va ser nomenada Ciutat en temps d'Isabel II, i que durant molts d'anys va ser una població capdavantera en l'economia illenca, en termes socioculturals ha quedat completament desatesa, llevat de les propostes dels centres de caràcter privat, que de tant en tant revitalitzen la vida dels sollerics.

El gato y el violín, projectada el 21 de març de 1935 al Fantasio.

ENTREVISTES

ANTÒNIA ALBERTÍ, SÓLLER, 1915

Nosaltres anàvem al Fantasio perquè ho teníem molt a prop, teníem l'entrada gratuïta tant al Fantasio com a l'Alcázar, perquè el meu germà era el braç dret d'en Pinoi; era l'electricista del cinema, venia les entrades i l'ajudava en tot. Quan va morir, que va morir d'accident, i anàrem per primera vegada al cine, el meu home va anar a prendre les entrades i a l'endemà vingué en Pinoi a ca nostra i ens va dir: *no torneu provar de prendre entrades del cine, mentre jo tingui el cinema vosaltres tindreu l'entrada de franc igual*. I hi varem anar tota la vida.

El cinema Fantasio sempre estava ple, hi havia preferència, general que li deien s'olla i la butaca, nosaltres anàvem a la butaca ja que, com que teníem l'entrada gratuïta, ho havíem d'aprofitar. Moltes vegades havíem de fer cua per comprar les entrades, era un cinema reduït i familiar, sempre hi anàvem els mateixos. El dijous, que també estava ple era més barat i el dissabte i el diumenge feien les pel·lícules més bones i l'entrada era més cara.

Me'n record del nom de les dues pel·lícules amb les quals es va estrenar el Fantasio *Las aventuras del rey Pausole* i *Diamante of love*. Les record perquè vaig escriure un diari cinematogràfic que començava amb aquestes dues pel·lícules i anava construint una història enllaçant amb els títols de les pel·lícules que havia vist durant dos anys. I l'Alcázar record que es va estrenar amb *Ladrón de amor*.

Entre pel·lícula i pel·lícula quan posaven el No-Do havies d'aixecar-te i tot el temps estar amb la mà en l'aire. Això ho havíem de fer sempre, nosaltres érem un grup de 14 al·lotes que anàvem a cosir i quan passava un camió de la falange per devora ens deien *Arriba España!* i havíem d'aixecar la mà.

Al cinema no podien fer segons quines pel·lícules, feien molts de drames, algunes de riure, havien de demanar permís a l'autoritat competent, al batlle i així i tot també en tallaven trossos, *teniu sort de no haver viscut aquell temps!*

Feien dues pel·lícules i a part una de còmica. Per començar en feien una *mitja mitja*, enmig feien la bona i després la còmica, que era curta, feia riure molt i et feia llevar la mala boca.

Quan estàvem a sa cassola i passava en Xisco *Mames* que venia avellanes i cacauets, deia: *qui me compra una avellaneta!* I després només senties *racarrec racarrec*, i quedava una brutorada immensa enterra.

Ara fa poc una neboda en va voler dur a al cine a Palma, i era a una saleta petita, entràvem per un costat i jo vaig dir: *això no es un cine*, i justament feien *El señor de los anillos*, *ai! quin poc gust que vaig passar! Vaig quedar convidada per no tornar-hi!* Ja m'ho digueren, que els cinemes ara son així, nosaltres estàvem acostumats a un teatre amb un passadís enmig i a cada banda i ben gran.

En el Defensora i al Victòria hi feien el cinema mut amb una orquestrina que tocava. Després l'orquestrina es va desfer però sempre hi havia un piano i un violí. Quan començaren a fer pel·lícules parlades, al principi, només eren cançons i la primera pel·lícula amb diàleg i veu que dugueren tothom es va espantar.

Feren pel·lícules molt maques, sempre m'agradaven, llavors no teníem res i ens divertíem. Al Defensora feren *Las dos niñas de París* i tothom plorava, eren pel·lícules dramàtiques però maques, com *Yo confieso*. Eren pel·lícules en sèrie, cada diumenge en feien un poc, per capítols que per ventura duraven 6 o 7 diumenges, només frissaves que fos el diumenge següent.

I avui si hi hagués cinema hi aniria gent perquè de la televisió, tothom ja n'està cansat. Ara per a la gent com nosaltres, com jo, no hi ha res el dissabte i el diumenge.

JAUME ALBERTÍ, SÓLLER, 1948

A nivell familiar solíem anar al cinema el meu pare, ma mare i jo el diumenges vespre. En temps d'en Miquel Marquès als dos cinemes Fantasio i Alcázar, feien sessions tant el dissabte com el diumenge capvespre i vespre i els dimecres i els dijous feien reposicions. També els dijous (un de cada mes)

al Fantasio hi havia el cineclub que dirigia en Josep Forteza on solien passar moltes pel·lícules de l'Est (comunistes) era un tipus de cinema bastant diferent. Però en Pep va rebre algunes amonestacions (anaven a remugar a casa seva), per aquestes pel·lícules que passava. A l'Alcázar, hi feien a vegades, un cinema una mica menys comercial que en Miquel no posava dins del circuit dels dissabtes i els diumenges, perquè eren un poc atrevides, com el cinema *coixon*, un cinema de na Brigitte Bardot *I Déu va crear la dona*, on només es veia la seva silueta darrere una cortina. A les sessions de cineclub, que eren més arriscades, era a les úniques on, a vegades, no deixaven entrar els menors de 18 anys, al cinema que programava en Marquès hi entrava tothom. Tinc record d'una pel·lícula, *El bello Antonio*, una de les primeres pel·lícules que feren a Sóller sobre l'homosexualitat. En Pinoi no ens hi va deixar entrar de cap manera i nosaltres suplicant, anàvem a plaça i tornàvem, i quan ja va fer mitja hora que havia començat ens va dir: *En silenci i en peupunes, aneu cap a dalt en el galliner i mutis!* Nosaltres amb els ulls ben oberts, no ens assabentàrem de res, era una pel·lícula en italià i sense subtítols.

En Miquel Marquès primer va llogar el Defensora i després va començar a construir l'Alcázar, tot i que estava tancat, seguia pagant el lloguer per no tenir competència. Quan el va començar a construir, el nou edifici havia de rebre el nom de Fantasio, però finalment li va posar Kursaal, el nom de Fantasio el va rebre el segon cinema. Molts dels cinemes tenien una part a l'aire lliure, com Cal Bisbe, El Patio Fantasio i La Unión, que pertanyia al Defensora, situat just al carrer de davant a una cotxeria amb una portassa on encara hi ha una finestreta redona que es la taquilla.

Al meu temps, sobre els anys 50 es feien dues pel·lícules i, enmig, abans de fer el descans feien el No-do i els tràilers de la propera setmana. La segona pel·lícula era la bona però la primera també era d'estrena, no com a Palma on la primera pel·lícula era de reestrena. A l'estiu, quan hi havia menys espectadors, el que feien era girar la pel·lícula entre els dos cinemes, comanava només dues pel·lícules i el temps del descans feia el canvi. Més tard va optar per tancar un cinema a l'estiu.

El ritual era anar al cinema Fantasio el dissabtes i seguir l'acte social número 1 per excel·lència que era anar-hi el diumenge capvespre, a l'Alcázar. La gent solia anar el dematí a les 10 a la taquilla per comprar les entrades i després feies el passeig per la plaça i el carrer de sa Lluna fins Can Mametes. A les 12 anaves a missa major i a les 12.30 en sortir de missa miraves els

programes que repartien i la qualificació moral que hi havia davant l'església. Si no tenies l'entrada havies de fer una cua que arribava fins al mercat. Hi havia revenda o hi havia els qui volien passar davant, anar els primers de la fila perquè els tragués dues entrades però la gent els cridava. Hi havia la dona que per una pesseta més te comprava les entrades i te les duia a ca teva, valia 9 i per 10 te la duia.

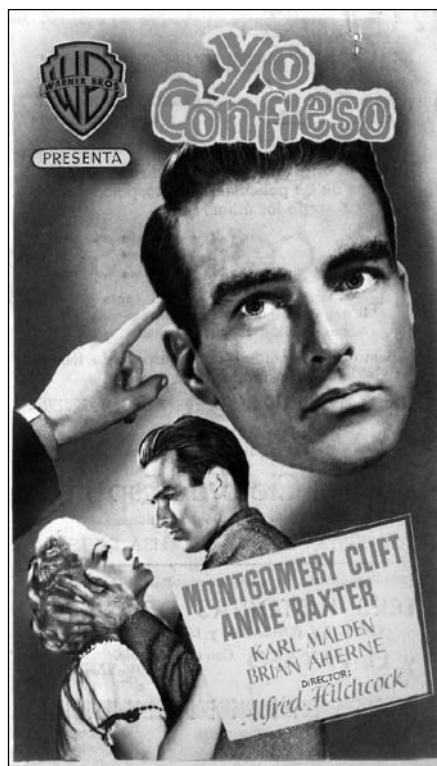
Quan tenia 18 anys hi havia el ritual de conquesta, els joves intentaven conquerir les al·lotes i durant el descans, que eren d'un quart o vint minuts, sorties a comprar la beguda. Els joves compraven una bosseta de caramels per poder convidar les al·lotes perquè convidar a cacauets no feia fi. En sortir anàvem també als quioscs que estaven devora l'Ajuntament, a Can Virgo que a l'estiu venia gelats i a l'hivern castanyes i si havies fet conquesta, convidaves.

Els cines tenien dues cortines, una transparent que s'obria cap a dalt i davant la cortina del teatre per simular obrir el teló, en el temps del descans només tancaven la transparent.

Nosaltres anàvem a veure sa padrineta a Sa Pobla i anàvem allà al cine i ella no sabia castellà, no l'entenia per res, clar, el cine era en castellà i tu l'hi traduïes i li deies el que passava, *i ara què ha fet aquest? Li ha dit que la deixarà* i ella contestava xerrant fort: *poca vergonya, a una dona no se la deixa*.

Un altre ritual molt divertit passava al final de l'estiu quan encara feien cine al Patio Fantasio i venien les primeres ruixades, tothom corria cap al Fantasio a acabar de veure la pel·lícula, el maquinista amb els rotllos corrent pel carrer de Sant Jaume fins a l'altra cine.

Després hi havia un personatge singular, una dona que sempre volia seure a la fila 6, número 2. I si hi seia algú s'enfadava fins que tu t'aixecaves i hi

Yo confieso, projectada el 21 de gener de 1955 al Fantasio,

renunciaves, i quan anava numerat... ella volia seure allà baldament l'hi haguessin donat a un altre.

A la base del port, a la part del mig de l'edifici a dalt hi havia un cinema, però els *marinos* no volien anar-hi, només passaven espanyolades i si venien a Sóller de pas es passejaven.

Després vingueren tones de pel·lícules del *destape* i vaquerades *spaghetti western* que les feien al Fantasio i tot eren morts i els joves que anàvem al Fantasio ens dedicàvem a contar els morts: 45, 46...

Quan es va estrenar *Franco ese hombre* al 1964 en els 25 anys de la pau del 1939, en Miquel estava molt empipat perquè hi havien d'anar les autoritats i el pressionaven perquè la sala tingués una dignitat relacionada amb la pel·lícula, i al final va manar (no sé a qui) *ves a l'Alcázar i posa dos tests de fulles un a cada banda de la pantalla i no en parlem pus!*

I per l'estrena de *El último couplé*, en el Fantasio varen aprofitar per estrenar els llums de neó.

El primer cinema que va tancar va ésser el Fantasio i després l'Alcázar on ja, finalment, només feien una pel·lícula, la persona que s'encarregava estava cansada perquè ho havia de fer tot, passar la pel·lícula, estar a la taquilla...

El que va passar és que en aquell temps hi havia una llei que feia que en els pobles les pel·lícules no es podien estrenar fins un any després que ho havien fet a Palma. I quan hi va haver el *boom* de la televisió i del cotxe, que la gent o mirava la televisió o anava a Palma al cinema, va ésser quan els pobles varen tancar, però quan els pobles havien tancat tots els cines aboliren aquesta llei que fou un *handicap* molt gran.

MARIA SASTRE, LE HAVRE, 1925

Anàvem els matins a comprar les entrades per anar al cine Alcázar. L'Alcázar era molt maco i tenia dos tipus de butaques: la general i la de dalt. Hi havia una al·lota que comprava entrades per a altra gent, a vegades en podia comprar fins a 20 o 30, tu havies d'esperar i ella triava el que volia. Així i tot el capvespre, a porta, trobaves entrades però els millors llocs ja estaven venuts perquè estaven numerades.

Els dissabtes vespre s'anava al Fantasio i el diumenge capvespre al Kursaal. El temps del Moviment li canviaren el nom de Kursaal per Alcázar perquè era un nom estranger.

Al costat hi havia cinema a l'aire lliure i també es feien revetlles, enteses com a ball. Per la Fira i Sant Bartomeu, sovint es treien totes les butaques de dins del cinema per celebrar les revetlles, però feia pendent, no patinava i no anava gaire bé per ballar.

Al carrer de Sant Jaume hi fèiem el cine *a l'aire libre* i també hi celebraven les festes dels Estiradors. Al cinema hi vaig començar a anar més quan tenia 15 o 16 anys, però de petita sempre hi vaig anar per que a ma mare li agradava molt. A les revetlles hi venien orquestres molt bones: Antonio Machín, Los Transumantes, La Orquesta Bolero o Bonet de Sant Pedro, entre d'altres.

Per la Nit de Nadal anàvem primer al cine, després a Matines i en sortir a fer un *xicolati*. Al Victòria no hi anava gaire, però a La Defensora el conec més perquè hi estaven els concos del teu padrí, no pagàvem res i teníem un *palco*.

Entre setmana feien sessions al Fantasio i el cap de setmana a l'Alcázar, les pel·lícules eren noves, diferents a cada lloc i no solien repetir-les. Posaven pel·lícules estrangeres, "espanyolades" i "vaquerades".

Moltes pel·lícules que ara veig a la televisió les he vistes allà, he arribat a veure moltes pel·lícules.

Una anècdota de quan era petita. En Tòfol Pizà que vivia al carreró d'en Figa, prop de ca nostra, que a mi me feia por perquè duia una barba llarga i una bufanda que li arrossegava, anava cada dia al cine i l'amo en Miquel de Can Roig li demanava: *Tòfol com ha anat el cine?* I ell contestava: *Unes sopes amb bleda*, però mai no vàrem saber si les sopes amb bleda li agradaven o no.

Durant la guerra no vàrem notar res; sí que hi havia cine però amb molta censura. A l'església penjaven els *rombos* de la pel·lícula i no deixaven entrar els al·lots però hi anava molta gent a veure que hi havia, *un temps comandava l'església*.

PEPITA GONZÁLEZ, PUERTO REAL, CADIS, 1930. MARIA SASTRE

Pepita i Maria. Les pel·lícules que més recordem de quan érem joves són *Los diez Mandamientos* i *Lo que el viento se llevó*! Aquesta darrera la recordem perquè tothom la va trobar molt llarga, i es va fer una dita que deia així *Lo que*

el viento se llevó, lo que el culo se cansó y el bolsillo se vació. A més, l'entrada va ser més cara del normal.

Pepita. En aquell temps si sorties de casa més tard de les 21 h. s'havia de dur la penyora. A ca nostra als 12 anys, a les 21 h., ja havies d'ésser dins el portal, i si un dia em retardava, mon pare ja m'esperava pel carrer de la Mar dient: "I que no t'he dit que havies d'ésser a les 21 h. a casa?, què feies pel món a aquestes hores?"

Segons la pel·lícula en feien una o en feien dues, depenent de si era llarga o curta. Davant la pel·lícula feien *asuntos cortos* i després la pel·lícula bona, i si la pel·lícula era més aviat normaleta en feien dues, tot i que al descans mai no hi mancava el No-Do, i aprofitàvem per menjar cacauets, i paquetets de galletons, de galetes Maria, perquè no hi havia el que hi ha ara.

El vespre començava a les 21 h. i acabava a les 23 h. o a les 00 h. però jo m'estimava més anar-hi el capvespre perquè hi podia anar amb les amigues, i així no havia de dur la penyora, que en molts dels casos era ma mare. Tot i que, mentre les mares esperaven feien un poc de tertúlia.

Maria. Per anar-hi el vespre feien moltes mangarrufes, anàvem a jeure a ca na Maria *Carabasseta*, i totes fèiem mangarrufes, ses Carabassetes vivien sense pare ni mare, i per això anàvem totes a dormir a ca seva.

Pepita. *Ui!!*, això jo no ho vaig poder fer mai. Tot i que ma mare es disfressava quan era el temps de les fresses, jo no ho vaig fer mai, perquè mon pare era molt sever, i tampoc no em varen deixar anar a dormir mai fora de casa.

Maria. Nosaltres no ens podíem queixar per que teníem un bon grup d'amigues.

No tot era anar al cinema. Record que al carrer d'en Reial hi havia un cine que es deia La Unión, just al davant de La Defensora, on també hi havia ball. Moltes vegades en sortir del cine, anàvem a ballar mitja horeta. El mateix dia, podíem anar fins a tres bandes diferents: El Centro, Sa Botigueta i La Defensora, fèiem voltes!. També hi anàvem amb les nostres mares, però amb aquestes voltes, els fugíem. Per a anar a veure el ball a Sa Botigueta no havíem de pagar res, però si volies anar al Kursaal havies de pagar entrada.

Ens arreglàvem ben mudades per anar a ballar. Falde acampanades que ara s'usen.

Pepita. Jo duia calçons, vaig començar a dur-ne quan tenia 17 anys, hi havia coses que a mi no m'entraven al cap i segueixo igual tenc més calçons que vestits. També me pintava.

Maria. Jo no, anava més natural, tu anaves ben pintada!.

MARIA TERESA COLOM CANALS, SÓLLER, 1951

Quan tenia 8 o 9 anys ja anava tota sola al cine els diumenge capvespre, hi anava amb una veïna que vivia a prop de casa nostra, a vegades venien el seu germà o els bessons (els meus germans). Anàvem al cinema Alcàzar perquè tenia una pantalla més gran però no hi anàvem cada setmana, només quan hi havia una pel·lícula que ens agradava. Solíem veure pel·lícules americanes de dibuixos animats com

El Festival de Tom i Jerry (una pel·lícula curta que feien davant la principal) o pel·lícules com *Sisi Emperatriz* altres de na Marisol: *Un rayo de luz*, *Ha llegado un ángel*, *Tómbola*, *Cabriola* o *Botón de Ancla* del Dúo Dinámico, aquesta, quan ja era més major.

Ens asseiem a dalt de dot, al galliner, amb tota l'al·loteria, la gent gran, que havia pagat butaca, seia a baix. A dalt les butaques eren llargues, de fusta, totes d'una peça amb respall i per posar els braços. En aquell temps l'entrada valia 4,50 pessetes i els nostres pares ens donaven un duro i amb els 50 cèntims que sobraven compràvem alguna cosa per menjar: cacauets o unes *patatilles* amb una espècie de *celofan* (si volies una bossa havies d'anar al Planet) però pipes no. Les pipes les dúiem les que fèiem batxiller i anàvem a examinar-nos a Palma; veníem carregades de pipes, que ens comanaven.

A vegades la pel·lícula no es veia gaire bé, sortien ratlles i *topos*... i la gent solia fer molt de renou quan venien els bons de la pel·lícula, tothom ho vivia i deien *Biéeeen!* Sobretot quan feien vaquerades. En venir els *vaqueros* a rescatar els qui eren atacats per els indis era una festa. En aquesta època també anàvem als cines parroquials, on feien pel·lícules per a al·lots més petits i hi havia un parell de bandes per triar. A casa et deien si podies anar o no al cine depenent de si eren pel·lícules per a infants o per a majors. No anàvem mai al cinema amb els nostres pares, nosaltres hi anàvem els diumenge i ells els dissabte

Duelo al sol projectada l'11 de març de 1955 a l'Alcàzar.

vespre amb els veïns de davant casa nostra. A la meua padrina li agradava molt anar al cinema i hi anava els diumenges capvespre amb una amiga.

Quan feien pel·lícules com: *Los diez Mandamientos*, *Ben Hur* o *Franco ese hombre* anàvem a una sessió matinal amb l'escola, totes les escoles hi anaven. A les escolàpies també hi havia un teatre i fèiem una obra pel Festival de fi de curs. Els bancs eren només com un tauló sense respall i alguna cadira de bova, però no gaires.

Quan sortíem de missa a les 12 h. hi havia en Miquel Llauner i un altra que donaven uns pasquins amb les propagandes de les pel·lícules on s'explicava la trama i a baix de tot sortia la propera pel·lícula que farien.

Quan ja era més gran una pel·lícula que em va agradar molt va ésser *Nacida libre*, la història d'una lleona que pretenen tancar a un zoo però finalment és lliure perquè així ho vol la naturalesa. La diferència del tipus de cinema després de la mort de Franco va ésser el *boom* del destape: pel·lícules amb molt mal gust, molt xabacà, per fer quatre duros però molt mal fetes i *cutres*.

Però als 18 anys vaig partir a fer feina Palma, la gent que vivia a Sóller sí anava més al cine però quan començaves a tenir enamorat, sobretot en el meu cas que treballava a Palma, ja no feies tantes coses.

XESC MARIAINA, SÓLLER, 1939

Devia ésser entre el 56 i el 64 quan vaig ésser membre del cineclub que dirigia en Pep Forteza, *Bibi*. Cada mes, en dijous, es feia una sessió al cinema Alcázar, on vérem pel·lícules com *Mi to*, *Los pujar-los*, *Fantasia de Blat Diany* o d'en Bergman *El séptimo sello* i *El manantial de la doncella*. Era un tipus de cinema d'autor que en Marquès no podia treure els diumenges. Hi anava molta gent, tot i que l'Alcázar era un lloc gran i difícil d'omplir.

Hi havia, també, els cinemes parroquials: Cal Bisbe, el Recreativo i el Victòria on vaig fer feina des del 61 o 62 fins que varen tancar l'any 65. De fet, de cinema parroquial només n'hi va haver un. Quan tancaren Cal Bisbe, després de l'accident quan va caure el balcó, en feren una temporada on hi ha la tercera edat, antic teatre de les Escolàpies, li deien cinema Recreativo que finalment va passar al Victòria, devia ésser la temporada que jo feia el servei militar l'any 61 o 62.

Els cines parroquials estaven molt limitats per la censura. La censura marcava la següent classificació de pel·lícules: 1: tots els públics, 2: de 14 anys per

amunt, 3: 21 anys per amunt, 3R *Mayores con reparos*, 4: *Peligrosas para toda clase de personas*. *Gilda*, per exemple era 4, i ara que la tinc en vídeo i la miro pens: com és possible que fos *peligroso para toda clase de personas*?. Record que quan era petit al 45 o 46 la classificació de les pel·lícules es marcava amb colors: blanc, blau, rosa i vermell.

Al Victòria teníem dues sales, una per a majors més gran i una petita a la dreta per a al·lots on havíem de posar pel·lícules per a menors de 14 anys (1 i 2) en *Jaimito*, *Tom i Jerry*, el *Pájaro Loco*, en *Mickey*... ens vèiem negres per trobar-ne!

Nosaltres projectàvem les pel·lícules en 16 mil·límetres, era un sistema reduït i un poc deficient. Ens les enviaven de Barcelona unes monges de Sant Pau i altres distribuïdors. Cada setmana rebíem les pel·lícules, de dues bobines de tres quarts dins una maleta i les afegíem a una sola bobina grossa per passar-ho tot d'una tirada, eren limitacions dels cinemes parroquials. El preu de les entrades al Victòria i a Cal Bisbe era de tres pessetes.

Les classificacions de les pel·lícules les posaven a les portes de l'església, d'això se'n va encarregar durant molts anys en Joan Estadès. El Bisbat enviava unes fitxes on hi posava el títol de la pel·lícula, l'argument i la classificació, de totes maneres si era 4 o 5 la gent hi seguia anant igualment.

Quan tenia 12 anys al cine feien normalment dues pel·lícules o una i *asuntos cortos* el dia que feien una pel·lícula massa llarga. Incloïen una pel·lícula de dibuixos com les de *Tom i Jerry*, que només en feien una o dues a l'any i jo tornava beneït per anar-les a veure, *amb sa penada que passava quan tenia 14 anys, i ens ho passaven amb compta gotes!* Solien passar també el No-Do i un documental que es deia *Imagen de la casa No-Do*, uns documentals monogràfics de la collida de les patates, de tancs, etc.

En els cinemes Alcázar i Fantasio estava ple de *marinos* i el vespre sortia un tramvia per avall, un esperava davant l'estació i un davant el mercat, tot i que ells tinguessin un cinema de 34mm. a la base.

El Fantasio era més petit però estava bé, tenia tres pisos: les butaques, el segon pis que era una cosa molt íntima i petita on anaven les parelletes i li deien preferència i després a dalt el galliner. Hi havia també el Pati Fantasio on els tres mesos d'estiu hi feien el cine. L'Alcázar era més gran i important, i hi solien fer les estrenes.

Les pel·lícules que passaven eren les novetats, per ventura primer les feien a Palma i després d'un mes, més o menys, les duïen aquí. En Marquès tenia

cines a Palma el cinema Capitol i a Alaró i passaven les pel·lícules primer allà i després a Sóller i a Alaró

A part d'anar al cine, per entretenir-nos amb els amics, vàrem muntar una productora, que tenia per nom Wilma.

El nom de Wilma ve del personatge de *Los Picapiedra*, al Victòria feien aquests dibuixos i quan acabava la pel·lícula, el seu marit quedava a fora i cridava Wilmaaaaa!!!

Començà l'any 71, estrenàvem les pel·lícules al Victòria, que ja estava tancat, fins l'any 85 o 86. Férem 8 pel·lícules documentals que duren aproximadament un quart cada un. *Xocolata a la pedra*, teníem una xocolateria des de l'any 1870 i jo fins els 24 o 25 anys vaig fer de xocolater. Després en férem una que es deia *Oli d'oliva*, una tafona de Banyalbufar on encara feien l'oli amb una bístia. També en férem una sobre en Ramon Puça que fa un betlem, un altre del Barranc de Biniaraix, una d'en Xim Forteza que feia un *cordonsillo*, un documental del tren de Sóller, un del torró mallorquí i un d'en Tomeu Frau que fa unes xeremies. La gravació durava un any, algunes tres anys, d'altres amb dues setmanes ho teníem tot gravat.

Arguments, d'això de riure que li diem, en férem 5: *El club dels perduts i vagos*, que era un experiment el férem al Victòria i dura 7 minuts; de suspens férem *Es tren*, que és la més llarga i dura 27 minuts i *Es moneiot*, que dura 20 minuts. Després férem *La mort de Neró*, que era de romans i *Radio ingertus*.

Cada seqüència era de dos minuts, feiem una planificació amb plans, guió, il·luminació i diàlegs i després ho havíem de doblar ja que les càmeres super 8 no tenien so. Muntàrem als soterranis un espai on jo passava la pel·lícula i els actors xerraven, però ho havíem de repetir 10 o 12 vegades. Cada rotlle de pel·lícula era de 2 minuts i mig i després l'havies d'enviar a Barcelona per revelar-lo i al cap d'una setmana ho rebies i sabies si havia anat bé... tot s'allargava! Després ho havíem de muntar amb la maquineta per afegir pla per pla, tallar, cosir i aferrar, aquestes pel·lícules de super 8 són molt fràgils.

Amb els documentals, he obtingut premis de certàmens per Catalunya, Santander, Conca, Osca... han viatjat molt.

Els arguments (pel·lícules) eren una cosa de riure, encara ara els passem i riem i veiem que hem tornat vells. Molta gent venia a veure'ls pensant trobar una pel·lícula com les que passaven normalment, i clar, no és el mateix el cinema d'aficionats que el cinema professional.

Ara ja no en queda cap, de cine però tenim sa maquineta aquesta (el televisor) que, de totes formes, ja no és el mateix.

PEP FORTEZA, SÓLLER, 1923

Nosaltres, al cineclub, no fèiem pel·lícules comercials, sinó que dúiem pel·lícules de tots els països socialistes que hi havia darrera del *telón de acero*. Així que fèiem pel·lícules d'Hongria, Romania o Txecoslovàquia, gairebé totes de sentit polític. Com que no volien que les fessin a cap cinema, a Sóller es va formar el cineclub, i la Federació de Cineclubs, que estava a Madrid, ens enviava les pel·lícules cada setmana. Aquestes arribaven en avió, les anàvem a cercar, i les dúiem cap al cine Fantasio a projectar-les.

Només hi podien entrar els socis, tot i que de tant en tant en venia algun que no ho era, i el deixàvem passar igualment.

Gairebé totes les pel·lícules eren en versió original subtítulades. Entre una cosa i l'altra vàrem durar uns 10 anys de cineclub, però després ens cansàrem; estàvem massa perseguits i mirats, i ho deixàrem córrer. Si un dia fèiem pel·lícules un poc *verdes* a l'endemà ja venia el capellà a demanar-nos què havíem fet!

Dúiem pel·lícules com *Saionara*, feta per Marlon Brando. Cada pel·lícula duia un full de censura que anava dient totes les modificacions que s'havien fet a la pel·lícula, com per exemple: *en la toma "x" se ha acortado un beso*, és a dir si un *beso* durava 10 segons, doncs el feien de 3 segons. En aquest cas el full de censura va ser tan ple, que un maonès va escriure darrere: *Otra vez haber dejado sólo el título*. Però aquesta no era del cineclub.

Tot i que sempre hi havia alguna pel·lícula que sí que era comercial, però que al mateix temps era mala d'entendre, ens la passaven al cineclub. Aquest va ser el cas d'una pel·lícula sobre la vida de Jesús, feta per un director ateu, Pierre Paolo Passolinni, que la va fer més bé *que tots els creients junts!* Ens la van passar a nosaltres, perquè en Pinoi no volia arriscar-se a no tenir gent al cinema, perquè a aquestes pel·lícules hi anava molt poca gent, i el que més interessava era omplir les sales.

Un vespre vàrem fer una pel·lícula iugoslava que es deia *Los amores de una rubia*, i a l'endemà, el capellà em va venir a veure per demanar-me *què havíem posat!!* Jo li vaig contestar la veritat: *sortia un carrer a les fosques, on hi havia una finestra amb una mica de llum per on passava per davant una al·lota que s'havia desvestit*. I se'n va anar més tranquil.

Les nostres pel·lícules no estaven censurades, i les havíem de tornar talment com venien. Fèiem una pel·lícula cada més, ja que havien de fer la volta per tots els cineclubs de tota Espanya.

Recordo que valia 25 pts. cada més, era car per que duia moltes despeses, de totes formes érem unes 120-130 persones apuntades al cineclub. Solíem omplir la meitat de les butaques del cinema.

Des de Madrid ens enviaven una llista i nosaltres triàvem quina pel·lícula volíem. A Mallorca hi havia més cineclubs, n'hi havia un a Palma, que és feia al cine *Es Born* del qual un tal Pep Tous era el president, que era l'home de na Sarita Montiel.

Per estrenar-ho, vàrem fer una pel·lícula que es deia *Los cuentos de Hoffmann*, una pel·lícula bastant comercial, i després vàrem començar a dur coses que no ho eren tant. Com va ser *Radomón*, japonesa però *amb lletreros*, on s'hi veia una violació de seguida que començava la pel·lícula, després se't mostraven tres punts de vista diferents, de gent que (accidentalment o no) va veure el forçament.

També vàrem veure una altre pel·lícula d'un director suec, Igmarmann, que també anava d'una violació, es deia *El manantial de la doncella*. Aquesta no la vàrem poder tornar de seguida, ja que vàrem tenir tanta de gent a veure-la, que l'endemà la repetírem, i vàrem haver de posar una excusa per haver enviat la pel·lícula amb retard.

En canvi, de cinema espanyol, en fèiem molt poques de bones, es pot dir que no podies anar a veure cap pel·lícula on no hi sortissin monges i capellans o *cantadors de flamenco*, tant si hi anava bé com si no, totes eren iguals!

Quan era jove volia ser guionista, així que em vaig posar a fer un guió que tenia 3.326 escenes, amb moviments de càmera, escenaris, personatges ... tot! I ho vaig enviar a Barcelona, on hi havia un director que es deia Ignacio Iquino, però es van retardar i no la varen poder fer. Però un dia, el meu pare, que tenia por que me n'anés a voltar món darrere el cinema, va xerrar amb mi, i em va encaminar cap a fer de lampista.

El meu interès pel cinema va començar cap a l'any 42 o 43, després va venir el cineclub, a part d'anar a ajudar a en Pinoi amb l'Alcazar i fer la crítica al diari sobre la pel·lícula que es feia cada setmana.

No era jo sol el que m'encarregava del cineclub, sinó també el de la perfumeria Elias, que ens feia els cartells, i més gent, *ha passat molt de temps!*. Cal dir que a la Federació de cineclubs de Mallorca, només volien entendre's

Las mil y una noches l'I de desembre de 1945 al Fantasio i Alcázar.

amb una sola persona, i aquest responsable era jo, feia un poc de tot, perquè també em tocava passar les pel·lícules.

A poc a poc tots els cineclubs varen començar a tancar, els únics que van durar un poc més van ser el d'Inca o el de Manacor, però finalment també varen tancar.

Com a anècdota, he de dir que un dia vaig anar a cercar una pel·lícula alemanya, *El bravo soldado Schwejk*, però els rodets eren massa petits, i vàrem haver d'anar a cercar una altra màquina d'en Xesc *Mariaina* que era de 16 mil·límetres.

Per acabar, vull fer esment a una pel·lícula, que sempre m'ha donat molt que pensar, l'he vista tres vegades! *Ordet*, és una producció danesa, on es tracta el tema de la mort. Aquesta és la que més m'ha quedat de totes les pel·lícules del cineclub que he vist.

MARGALIDA MIRÓ MARIANO, SÓLLER, 1956

Als 4 anys, vaig anar al cinema amb el meu germà gran (8 anys) per primera vegada tots dos sols. Anàrem a Cal Bisbe a peu, ja que no hi havia perills perquè en tot Sóller just hi havia un cotxe o dos, i havíem quedat que a la sortida els nostres pares ens vendrien a cercar amb l'altre germà petit, que era un nadó.

El meu record d'infant és que hi havia una escala exterior a la qual tots els nins pujàvem per veure la pel·lícula, i després el meu següent record ja és el d'un veí, en Joan Repic, cridant, després assegut a dins casa seva dient *me fa mal!* i sentir la gent que deia *té sa cama rompuda!*

Es veu que l'escala no era gaire forta, i hi estàvem tots els infants apinyats. Els grans es varen voler posar allà on hi havia els petits, i de la pressió, l'escala va caure per avall, i els nins i els *escombros* varen anar a parar a sobre meu. Jo vaig tenir una cuixa rompuda i un tall molt gran sobre l'ull, es pensaven que el perdria.

Jo, això, ho record com un somni molt maco; tothom em va venir a veure, vaig ser l'estrella! Dins la cuina teníem tres olles plenes de caramels per donar als nins que em venien a veure. Em varen dur un quadern per pintar d'animals salvatges!

També record que el meu pare va adaptar un cotxet de nadó, posant-hi una fusta, per què pogués sortir de casa.

Després d'això a aquest cine no hi vàrem tornar, ma mare de l'ensurt va perdre la llet i tot!

Més endavant, quan ja vàrem començar a ser més grandets, anàvem a l'Alcázar, el diumenge capvespre i al Fantasio el dissabte a vespre. Però recordo més l'Alcázar.

A l'Alcázar hi havia el pati de butaques i el galliner, que era més barat. El que fèiem era pagar l'entrada del galliner, i quan s'havien apagat els llums ens colàvem al pati de butaques. Si seies a baix havies d'anar alerta, perquè els al·lots de dalt t'escopien o te tiraven xiclets.

Hi havia una època que me donaven 10 pessetes: l'entrada en valia 7, i amb les 3 pessetes restants me podia comprar o una cola, o cacauets...

De pel·lícules, la primera era xerequíssima i després feien la bona. El que més record és que tothom xerrava el temps de la pel·lícula, quan sortia una al·lota tothom xiulava *tia buena!* era molt divertit! I quan venia el *Séptimo de Cavalleria* tothom feia renou de cavall amb els peus!

La pel·lícula es tallava molt sovint i la gent xisclava: *Pinoi! Pinoi! Torna'ns els diners!*. I llavors, quan anàvem al cine a Palma tothom estava cohibit, perquè a Palma ningú no xerrava!

També hi havia cine parroquial, el que més record és el de les monges de Ses Escolàpies. Devora d'allà on ara és el centre de la tercera edat hi havia una sala de cine petita. Com deia, entraves i baixaves un escalons. Recordo una pel·lícula que me va traumatitzar, d'una dona que la mataven i la tiraven dins un pou! Quina por que vaig tenir!

Al Patio Fantasio, feien alguna revetlla dels estiradors, però també feien cine, jo vaig anar a veure la *Mula Francis*.

A la Defensora en canvi, només hi he anat a ballar, en Joan Oliver feia gales, però no hi anàrem gaire.

Una altra cosa que recordo molt bé és que tothom duia el berenar de casa al cine, i hi anàvem tota la família.

En canvi a fora vila els veïns quedaven citats per baixar a peu, i després tornaven a quedar citats per pujar a les fosques.

En sortir del cine, jo també he viscut això d'anar al carrer de Sa lluna per amunt i per avall, no s'estilava seure a un bar, només hi seien els homes.

En acabar del cine anàvem a missa, i a l'atri de l'església hi havia la classificació moral, de 1, 2, 3, 3R! A plaça hi havia posats uns plafons amb fotos de la pel·lícula (tipus tràiler), amb fotos dels artistes. També donaven uns programes, que la gent agafava per saber la pel·lícula que farien el proper cap de setmana.

Jo ja no vaig sortir amb ma mare de penyora, però si que vaig fer de penyora d'una parella, que m'asseien al mig d'ells dos al cinema, i se donaven la mà, jo els les separava!

BARTOMEU MIRÓ FONTANET, SÓLLER, 1919

Quan jo era jove el cine valia 6 peces, que eren 60 cèntims, i el qui duia una pesseta, per poder comprar alguna llepolia, ja era un senyoret!

En aquell temps es miraven moltes pel·lícules, però les que més recordo varen ser *Ben Hur* i *Los diez Mandamientos*.

En temps de la postguerra, les pel·lícules no eren iguals, si hi havia una escena d'amor la tallaven, i tornaven a aferrar la cinta.

Tot i que hi havia censura per tot, ja abans de la guerra. Només cal dir que hi havia una jove que era d'Acció Catòlica que escrivia articles al diari, i de cada tres ratlles n'hi havia dues en blanc. Abans de la guerra també hi havia un malestar general, fins i tot als frares de baverall els varen fer vestir de paisà i per poder seguir vivint en comunitat varen haver de arreglar els papers per convertir el convent en una pensió.

Dic això del malestar general, perquè recordo un dia que hi va haver una manifestació d'obriers que anaven pel carrer de Sa Lluna i es varen posar a cridar i a xiular davant Can Prunera.

BIBLIOGRAFIA

- PUJADAS, M. i SANTANA M. *Classificació 3R, El cinema a Mallorca*. Ed. Documenta Balear, Palma 1999.
- SBERT, C. M. *El cinema a les balears des de 1896*. Ed. Documenta Balear, Palma 2001.
- PUJADAS, Margalida. *El cinema a Mallorca els anys 20. Els anys 20 a les Illes Balears*. Ed. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma 1999.
- VV. AA. *Cent anys de cinema a Mallorca*. Ed. Sa Nostra, Palma 1995.
- SANTANA i MORRO. "Una aproximació al cinema a Mallorca durant la guerra civil". *Lluc*, 1995.
- VV. AA. *Primeros años del cinematógrafo en España*. Ed. Trea, Madrid 1997.
- GOODSON, Ivor F. *Historias de vida del profesorado*. Ed. Octaedro, Barcelona, 2004.
- BERTAUX, D. *Los relatos de vida. Perspectiva etnosociológica*. Ed. Bellaterra, Barcelona, 2005.